

SIMCHAT TORAH AND THE JOY OF TRANSMITTING TORAH:
THE ROLE OF GRANDPARENTS

Jacob J. Schacter

Congregation Beth Abraham

Leil Hoshana Rabbah 5779/September 29, 2018

גרשון אינגבר, "בגדרי חיוב הסב ללמד את נכדו תורה", שמעתין 150, עמ' 64-246
יהושע אשכנזי, "בדיני כיבוד אבי האב והמסתעף", נזר התורה יט (כסלו, תשס"ט), עמ' קסו-קעח.

שמחת תורה ושאר מועדות

אחד מחכמי רודוס, ר' חיים יהודה ישראל בן ר' משה ישראל (נולד בשנת תקכ"ח, 1768, לערך, ונפטר בשנת תקפ"ט, 1829) שואל שאלה זו ומביא תשובה עליה במשל, בשם "רב אשכנזי אחד", ואלה דבריו:

"יש לחקור למה אנחנו עושים שמחת התורה בשמיני עצרת, מן הראוי היה לעשותה בעצרת, שהוא יום מתן תורה, ובו ביום היינו ישראל כחתן היוצא לקראת כלה, ובו דוקא היה שייך לעשות הלולא ולשמוח בשמחת התורה במומוטי חתן וכלה. ושמעתי משם רב אשכנזי אחד... אמר לישוב החקירה הנזכרת, שהוא משל לאיש אחד שחבשו אותו בבית האסורין זמן רב, והיה סובל שם יסורין הרבה. יום אחד הלך המלך אצלו לבית האסורין ואמר לו: אני אוציא אותך מבית האסורין על מנת שתשא לך את בתי יחידתי לאשה. ואותו האיש חשב בלבו, שלא על חנם חפץ בו המלך לתת לו את בתו, בת יחידה, אלא שבודאי יש בבתו מומין מכוערים ואינו מוצא מי שישא אותה. ואף-על-פי-כן כיון שלא היה לו תקומה לצאת מבית האסורין ובכל יום ויום היה מסוכן למות מרוב היסורין גמר בדעתו לישא את בת המלך לו לאשה, כדי לצאת מעבדות לחרות וממות לחיים. ולא עברו ימים מועטים נשא האיש את בת המלך ונעשה החופה... כיד המלך... האמנם החתן לא נכנס לו שמחה בלבו כלל מרוב דאגה, שהיה חושב בלבו שבודאי יהיו איזה מומין מכוערים בכלה... עד מלאת לו שנה תמימה, שישב עמה ומצאה שהיא נקיה מכל מום ובעלת מידות טובות... רצה לעשות משתה ושמחה והלולא מחדש... וכן עשה. כמו כן הוא התורה עם ישראל, שבתחילה היינו אסורים בגלות מצרים ואמר לנו הקב"ה ע"י משה רבינו עליו השלום... בהוציאך את העם ממצרים יעבדוך את האלהים על ההר הזה, ועל כרחם שלא בטובתם הודו לקבל את התורה כדי לצאת מעבדות מצרים. האמנם היה להם טינא בלבם, שלא היו יודעים בטיב התורה ומה כתיב בה... ולא נכנס להם שמחה בלבם. האמנם אחר שקבלו אותה וקראו בה מתחילתה ועד סופה וראו שתורת ה' תמימה ודרכיה דרכי נועם ואין בה שום דופי... אז עשו שמחת התורה בשמחה ובטוב לבב כמומוטי חתן וכלה. ולכן אנו עושים שמחת התורה בשמיני עצרת"⁵⁸.

לפי מסורת אחרת נאמר משל זה, בנוסף שונה לחלוטין, על-ידי ר' יעקב קראנץ המגיד מדובנא, בתשובה לשאלה הנזכרת ששאל אותו הגאון ר' אליה מווילנא. וכך סיפרו:

"כשבא המגיד מדובנא אל הגאון מווילנא, נכנס עמו בשיחה בדברי-תורה, כרגיל. פתאם נענה המגיד ושאל את הגאון: רבי, כל ימי הייתי מתקשה בדבר אחד: הן התורה נתנה בחג השבועות, ולמה זה חל שמחת תורה דוקא בתשרי ולא בסיון? — אדרבה, השמיעני מה בפיוך — אמר הגאון, והמגיד ענה ואמר: דומני שאפשר להסביר את הדבר במשל. היה היה דוכס אחד חשוך-בנים, רחמנא ליצלן, שאל ברופאים ובמכשפים, אך ללא הועיל. השיאו לו ידידיו ומרעיו עצה לפנות לעזרה לאחד

58. קול יהודה, דרושים לר' חיים יהודה ישראל, שאלוניקי תקצ"ב, בחלק הלקוטים שבסופו, דף מ"ה-מ"ו. (מובא גם ע"י ס. מרכוס בספרו: תולדות הרבנים למשפחת ישראל מרודוס, ירושלים תרצ"ה, עמ' 64-65).

אברהם יצחק
מלך ישראל
מלך ישראל
(יהוא, מלך ישראל)

א עיניכם הראות את אשר-עשה יהוה בבעל פעור כי כל-האיש אשר
 ב הלך אחרי בעל-פעור השמידו יהוה אלהיה מקרבה: ואתם הדבקים
 ג ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום: ראה ו למדתי אתכם חקים
 ד ומשפטים באשר צנני יהוה אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם
 ה באים שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם כי הוא חקמתכם ובינתכם
 ו לעיני העמים אשר ישמעון את כל-החקים האלה ואמרו רק עם-
 ז חכם וגבון הגוי הגדול הזה: כי מי-גוי גדול אשר-לו אלהים קרבים
 ח אליו ביהוה אלהינו בכל-קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר-לו חקים
 ט ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: רק
 י השמר לה ושמר נפשך מאד פן-תשכח את-הדברים אשר-ראו עיניך
 יא ופן-יסורו מלבבך כל ימי חייה והודעתם לבנייה ולבני בנייה: יום אשר
 יב עמדת לפני יהוה אלהיך בדרך באמר יהוה אלי הקהל-לי את-העם
 יג ואשמעם את-דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל-הימים אשר הם
 יד חיים על-האדמה ואת-בניהם ילמדון: נתקרבון נמעמדון תחת ההר

הגאון אספר החיות ארמא " הרמבין

יחננו לנו כי כל הסונות נארץ ונזולתה הם מאחו יחעלה לא נכחנו ועולם ידנו. אזל וסיי
 חס שכם ששכס חת ימי חלקיך. והלכת חסרי חלשים חמרים חחרהי גם נעיל וכה נחנא
 זה וזאת המניעה מסוסק השמר לך סן חשכס חת ימי זכרה נעל הלכות גדולות:

הרמב"ן
 מצוה ב שנמנענו שלא נשכס מעמד הר סיני
 ולא נסיר רוחו מדעחנו אזל יסיי

עינינו ונכנו שם כל הימים והוא אמרו יחעלה
 השמר לך ושמיד נפסך מאל סן חשכס חת הדברים
 אשר ראו עיניך וסן יסירו מלכרך כל ימי
 סייד והודעתם לצניך ולצני בניך יום אשר עמדת
 לפני ימי חלקיך צסורכ וגומר והכוונה בזאת
 גדולה מאל שחס היו דברי חורה זאים חלנו
 חסי הנניח עליו השלוס בלכד חף על פי שנחאמח
 חלנו ענין כנולחו צלוחות ומוסחים
 חס יקוס נקרננו נניח או חלס סלוס צומן
 מן החמים ולינו צשוס דבר הסך מן החורה
 ינחן חלינו חוח או מוסת חסי החורה נלוסה
 על יד השני חו יכנס בלנו ססק על זה חזל
 כשהגיענו ציאור החורה עעי הנבורה לחזינו
 ועינינו רוחוח חין סס חלועי נכסיס כל מולק
 וכל עסק לא יופילו חוח ולא יזילחו עידינו

נראה לי כי מה שלא מנחה הרב הוא לפי
 שגם זאת הוא מניה כוללת כל
 החורה כלה והוא שלא נשכס חת הדברים אשר
 ראו עינינו דהיינו ענין החורה כלה וסנלך
 דרכים ונקיים מלוחיה וכן משמע מסיי רשיי
 שם צזה מסוסק שכתו וז"ל השמר לך סן חשכס
 חס הדברים חו כסלא חשכסו חוחס וחעשוס
 על חמחחי חססנו סכמים וננונים חוס חעיוח
 חוחס עחין שכסה חחשנו שוסיס עכ"ל הנה
 שזה סלאו על קיוס החורה כלה נאמרה ומה
 סאמר עוד הרמב"ן כי מה שרשנו נקדוסיין
 והודעת להס על למוד הנניס סיחשו לנמד
 להס המעמד סהוא נ"ל סלין זה צעשמע מלמרים
 רק כיוחס חוא כמו שנראה צצורר מלשוכס
 שפירשוהו על לעוד חחירה לצני נניס:

פומח סאנסנו היודעים ועדים נשקרנחו ונפסחוהו זה חוא שנלמר צעמעמד סהוא ונס
 נך יחמינו לעילס והוא בענין הנא צמרשת כי יקוס נקרנך נניח חו סולס סלוס ונומר וכנר
 ניאר הרב זה נססר המדע והוא יסוד גדול נחורס והיא המניעה הנחה לנו צססוק פן חשכס
 חת הדברים אשר ראו עיניך והזהיר סן יסורו מן הלצ מהודיעס לצניס ולצני נניס לדורות עולס
 ואל ססעה צזה מפני דרשס צפידקא קמא דקידוסיין (דף ל"י) לצניך ולצני בניך צליעוד
 סחורה לצני נניס כי ליחוד חעונח החורה חוא חליעוד צמירה חזל נחצונן ונקס רליה מדצריהס
 כי חוא מלוח עולעית ועס כל הדורות ידנר סלא יסכחו ענין המעמד סהיא סהיה לכל
 ססס לערליח פנייהס ושמיעת חזניהס ושיעחיסו זה מדור לדור לעולס וזאת המניה זכרה

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

ג' ס' ר' ר' / 2 מ' י

(ט) ר' השחר ד' ונו' פ' ונשחט את הדברים. אז כשלא תשכחם ותשכחם על אמתכם
תחשבו חכמים וכוונתם. ואם תזונו אותם מתוך שכתה מחשבת שוטים. לשון רש"י. ואינו
נכון כלל. אבל הכתוב הזה לפי דעת מצות לא תעשיתו⁴¹. הוהיל בה מאר כי כאשר אמר
שנזוהר בכל המצות ונשמור החוקים והמשפטים לעשותם חזר ואמר רק אני הוזהרתי
להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות שלא תשכח מעצמך הו' סיני
מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים. את כבודו ואת גדלו⁴². והכריז אשר
שמעת שם מתוך האש. ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הוהיל לזכור
ולבני בניך עד עולם. ופירש תלמודו לדורות עולם כי השם עשה המעמד הוהיל כרי שהלמדו לזכור
כל הימים ואת בניכם תלמדו לדורות עולם. אם כן עשו אתם כלה ואל תשכחו אותו.
והנה קודם שיקרי הדברות שגאמרו שם הוהיל במצות לא תעשיתו שלא נשכח דבר מן
המעמד הוהיל ולא נסדרו מלבנו לשלם. וזוה המצות עשה. שנוהר בו לכל הדענו מדור
לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה. והמתעלה⁴³ במצות הזאת גדולה מאד. שאם היו
דברי המורה באים אלינו משה בלבד אע"פ שנבואתו נמאסמה באותה ומתפתים.
אם יקום בקרבנו נביא או חולם הלום⁴⁴ ויצונו בהמך מן התורה הנהו אלינו אות או מופת
יבנס ספק בלב האזשים⁴⁵. אבל כשמביט אלינו החורה⁴⁶ פפי ונבואה לאזינונו ועינינו
הולאות⁴⁷ איך שם האמצעי. נבחישי כל חולק וכל מספק ונשקר אותו לא ירעילנו אות ולא
יצילונו ממות מן המיתה בדינו כי אנהו הוהידיע⁴⁸ בשקריותו. הנה שאמר שם וגם כל
יאמינו לעולם⁴⁹. כי לא נעדי שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מעצלי⁵⁰.
והם לא יתפתקו כלל בעדוננו שנעיד להם אבל יאמינו בודאי שראינו כללנו בענינו וכל
מה שספרנו להם. והנהו זהו יבוא עוד בפרשה כי יקום בקרבך נביא או חולם הלום ונהו⁵¹.
וכבר הוזהרנו שם בפרשת בחודש השלישי⁵².

לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...
לשם אשה אשה...

רמה א חייב כ"י לבנו. כח מכא"ל דה"ל לכן כנו ומניחו הסיפוס וכו"ל ריש פרק"ו עטלפת ה"ח כח נ"ס כן זל וחסד דנ"ס לכן כנו חייב להקביר לו מלמד וכו"ל דה"ל לכן כנו חלו"ה כל מסתפק ל"כ ח"י כן כהן קודם לכן מכיניו קודם להקביר אלא כיבא דרמתיב כח"ו אכל גבי דת ליהבא לתימר כתי לא עכ"ל. ולי כהנא דקודם לכן מכיניו: ב ואם לאו יורדים בו. וכמו שכתבנו נחמ" סיון ק"ו לפניו כ"ח: ג או כבן שבוע. היינו ככתוס לגמרי אכל בכתוס קלה מכינין וחו"ה כבן שש שלימות כלקמן ספיקו ח" וכו' ה"ס

הלכות מלמדים

רמה חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים. ובו כ"ב סעיפים:

א מצוה עשה על האיש ללמד את בנו תורה ואם לא למדו אביו חייב ללמד לעצמו (וע"ל סי' רמ"ג סעיף ו'):

ב היה רוא צריך ללמד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת להספיק לשניהם אם שניהם שנים הוא קודם לבנו (א) ואם כנו נכון ומשכיל (ב) ופיקודו בן (א) לא (ב) יבטל הוא:

ג כשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שצאנו והורעתם לבניך ולבני בניך (ד) ולא לבן בנו בלבד (ה) אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שנים הם נקראים בניו (ו) אלא שצוה להקדים בנו לבן בנו (ז) ובן בנו לבן חיבירו:

ד א (ז) חייב להקביר מלמד (ג) לבנו ללמדו אבל לבן חיבירו אינו חייב להקביר: הנה (ח) והיו כסוף ליה לנכדו לבנו מלמד (ט) ואם ליה חסד לא חייב להקביר ליה מודיעים ליה ב ואם לאו יורדים (י) לנכדיו וכו' ומלמד לבנו (הכחוס מייסוטי ס"א דה"ח בס"א) (א)

ה (י) מאימתי מתחיל ללמד לבנו משיחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו ה' ופיקוד ראשון מפרשת שמע ואח"כ מלמדו מעט מעט (יא) עד שיהא (טו) כבן ששה ג או כבן (יז) שבעה ואז מוליכו אל מלמדי תינוקות:

ו (יב) היה מרגע בעיר שלוקח מלמד תינוקות ד שבר (יג) חייב ללמדו בשכר עד שיקרא (ב) ה (יד) תורה (ס) שבכתב כולה ו אינו חייב ללמדו בשכר משנה ונמרא (סו) והג' מילי דלא אפשר דרדחיקא ליה שעמא אבל אם (ו) אפשר ליה מצוה לאנמריה (ב) משנה ונמרא (ז) הלכות ואגרות:

ז " משיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר יוכל עיר שאין בה מלמד תינוקות היו מדרוימים אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות ואם לא הושיבו מדרויבין העיר (פז) שאין העולם מתיקום אלא בהבל פיהם של תינוקות ויבטל בית רבן (ז) ועיי"ן (י) בתוס' בספיקו סימן קכ"ג סעיף ז' (י)

ח ח (יז) מבינים (ה) (ה) התינוקות להחלמד בן חמש שנים שלימות ובפחות מביאין אין מבינים אותן (יח) ואם הוא כרוש מבינים אותו בן שנים שלימות: הנה (יט) וזל מיד סיפיק (ג) בן ג' שנים שלימות מלמדן וחו"ה למוח המוח כדי שיתגד עמו לקודם ברה (כ) אלהיאל שפירוש לגמתי):

ט אפילו תינק שאינו מבין לקרות לא יסקרוה משום אלא ישוב עם האדרים או"י יבין:

י לא יבה אותו המלמד (ח) מבת איוב מטר אכורי לא בשושים ולא במקל אלא ברצועה קטנה: י"א (כ) יושב ומלמד כל היום וקצת מהלילה כדי להנכס ללמד ביום ובלילה:

יב (כא) נח"י לא יבמלו התינוקות כלל (כב) חיץ מעורב שבת (ד) פ וערב יום טוב בסוף היום:

באר היבט רמה (א) יבטל הוא. פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קלה עם עצמו: (ב) תורה שבכתב כולה. משמע בכלל זה גם כתיבים וכחוס ורש"י פירס דוקא הכתוס ולא כתיבים והדנים גם כתיבין רמ"ו כחז שנתונים והדנים ככלל הורה שנתכח: (ג) בן ג' שנים שלימות. ורמ"ו לגר' ג' שנים מעלין יהיו וגו'. (ד) ועיי"ן. כ"י כחז שמדברי רמ"ס כהנא דנ"ס לפניו מנעלין:

רמה (א) לא יבטל הוא. פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קלה עם עצמו: (ב) תורה שבכתב כולה. משמע בכלל זה גם כתיבים וכחוס ורש"י פירס דוקא הכתוס ולא כתיבים והדנים גם כתיבין רמ"ו כחז שנתונים והדנים ככלל הורה שנתכח: (ג) בן ג' שנים שלימות. ורמ"ו לגר' ג' שנים מעלין יהיו וגו'. (ד) ועיי"ן. כ"י כחז שמדברי רמ"ס כהנא דנ"ס לפניו מנעלין:

ד א (ז) חייב להקביר מלמד (ג) לבנו ללמדו אבל לבן חיבירו אינו חייב להקביר: הנה (ח) והיו כסוף ליה לנכדו לבנו מלמד (ט) ואם ליה חסד לא חייב להקביר ליה מודיעים ליה ב ואם לאו יורדים (י) לנכדיו וכו' ומלמד לבנו (הכחוס מייסוטי ס"א דה"ח בס"א) (א)

ביאור הגר"א

ז' וזל מיד סיפיק (ג) בן ג' שנים שלימות מלמדן וחו"ה למוח המוח כדי שיתגד עמו לקודם ברה (כ) אלהיאל שפירוש לגמתי):

אפילו תינק שאינו מבין לקרות לא יסקרוה משום אלא ישוב עם האדרים או"י יבין:

לא יבה אותו המלמד (ח) מבת איוב מטר אכורי לא בשושים ולא במקל אלא ברצועה קטנה:

יושב ומלמד כל היום וקצת מהלילה כדי להנכס ללמד ביום ובלילה:

לא יבמלו התינוקות כלל (כב) חיץ מעורב שבת (ד) פ וערב יום טוב בסוף היום:

ביאור הגר"א

(פ) ב"ה בלמ"ד סי' (ק) ואם איתו סי' (ק) חייב שחיובי דהי בכל דוכ דב"ש ב"ס ב"ה איתו סי' (ק) חייב שחיובי דהי בכל דוכ דב"ש ב"ס ב"ה איתו סי' (ק) חייב שחיובי דהי בכל דוכ דב"ש ב"ס

ביאור היבט

רמה (א) יבטל הוא. פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קלה עם עצמו. (ב) תורה שבכתב כולה. משמע בכלל זה גם כתיבים וכחוס ורש"י פירס דוקא הכתוס ולא כתיבים והדנים גם כתיבין רמ"ו כחז שנתונים והדנים ככלל הורה שנתכח: (ג) בן ג' שנים שלימות. ורמ"ו לגר' ג' שנים מעלין יהיו וגו'. (ד) ועיי"ן. כ"י כחז שמדברי רמ"ס כהנא דנ"ס לפניו מנעלין:

תחית השובה

אין

תחית השובה

אין

Abraham
2. Resdin,
The Holy Bible,
1969,
17-18

We have three patriarchs: Abraham, Isaac, and Jacob. Our history, however, has bestowed upon Jacob two prerogatives which were denied to the earlier patriarchs. First, the names Jacob and Israel became the generic names for the entire people as such. Moses was frequently commanded to "speak to the children of Israel," and Isaiah proclaimed, "O house of Jacob, come, let us walk by the light of the Lord" (2:5). Abraham and Isaac remained individual names which were never raised to the level of a collective group name. Only Jacob was so honored.

A second distinction is that Jacob is frequently called "the old one" (*zaken*) in the Torah and the Midrash, despite the fact that Abraham and Isaac lived longer.³ He never achieved their longevity. When Jacob refused to let Benjamin return to Egypt with his brothers, Judah said, "Leave the old man alone until the house runs short of bread (and Jacob will then be forced to change his mind)" (Rashi, Gen. 43:2).⁴ Later on, Joseph asks, "Is your old father, *avikhem hazaken*, about whom you speak, at peace? Is he yet alive?" (43:27). Maimonides, explaining the source of the prayer, *Barukh shem kevod malkhuto lo-olam v'ed*, "Blessed be His glorious majesty forever and ever," which follows the opening verse of the Shema Yisrael, writes: "*Pasah hazaken v'amar*, the 'old one' exclaimed it after being reassured of the piety of his children (Pes. 56a). Therefore it is a custom in Israel to recite the praise which the 'old Israel,' *Yisrael hazaken*, said after the Shema" (Hil. Kriyat Shema 1:4).⁵ The appellation *zaken* is used without mentioning his name, it being understood that the reference is to Jacob.⁶

In Talmudic and Midrashic literature, Jacob is often called *Yisrael Sava*, "Old Israel," and this term, too, is employed even in modern usage, to designate Jews who observe the old tradition.⁶ In what manner, we ask, did Jacob distinguish himself, that his name became the generic name for an entire people, and why is he, in particular, called the *Zaken*?

The answer is that Jacob was the first patriarch to establish direct communication with his grandchildren. He was the first to make a solemn declaration, an historic pronouncement, which is responsible for the sense of closeness we still have with the past, thereby laying the foundation for the dialogue of the generations. He literally conquered time and space when he said to Joseph, "Now your two sons, who were born to you in the land of Egypt, before I came to you in Egypt, are mine. Ephraim and Menashe shall be mine, no less than Reuben and Simeon" (Gen. 48:5).⁷ In fact, they received portions in the

י' יצחק קורבן, שאלה עתה
רמ"ג
והנה אף שבגיל י"ג שנה כבר נחלק בדעותיהם, שזה פירש לבחי מדרשות וזה פירש לע"א, מ"מ למעשה לא היה יוכר החילוק עד אחר מיתות של אברהם אבינו וזה שהיו הם אז בגיל המש עשרה, דהרי אברהם מת בגיל קע"ה שנה, והם נולדו כשהיה אברהם בן מאה וששים כדמרכיזים הפסוקים. ובאמה מה שקוצר הקב"ה את שנותיו של אברהם אבינו הוא דוקא משום שלא "ראה" כשיצא עשו לחרבות רעה, אבל כל זמן שלא היה יוכר החילוק להריא לא הוצרך הקב"ה לקצר משנותיו, ודו"ק.

ראמנם זה תמותה, דהרי יעקב בזמן שיצא מבאר שבע היה בן ששים ושלש. הוא למד תורה עם אברהם וקנו עד גיל המש עשרה [עיי' לעיל כפרשת תולדות כ"ה פכ"ז], ובשאר השנים הוא למד כשיכתה של יצחק. מרדע אם כן היה כל כך נחוצ לייעקב עכשיו, במקום להקשיב לציוויו של הדיין לישב בבית לכן ימים אחרים, לשבת וללמוד עוד ארבע עשרה שנה כשיכתה זו? ואע"פ שברדאי גרל בחוריה בזמן ההוא, מכל מקום אין זה פוטרו ממצות כבוד אב ואם, מהחיות לפל בהוריו הזקנים? הא למה הדבר דומה, לא המצוה לבנו לקנות משהו כשביגל.

ז' א ב ג ד

ואיתן הוא אלמרי צינת ש' מעקבל לפניו מוצר פדמו חת

וקרות חיה קודם שיה לוי תכס רחל ורחל אלמרי סכן וקרות סכן קודם שיפלה זלעתו ללכת ללך סכן קודם לטוניה סמה בני טוניה קרות וסיה חיה קודם ככר טרסיה סמה טעמו על דבר עיכ ללון צפיין ללך קרעיי דמאמריין נמי סכן וקרות סכן קודם וסלוליה ללך וסבוס וסו וריין כלמדנו כקרות קודם למה טרס סקודם לעמריי כמניה סזיני קרעני וכיין סכן ממילא טפמע דעכל עלום טיכול לטות סת קרות סו סו אמריים קרעני קרעניין וסלומה סלמרי צני' חוקה דרעני סכל סלל קיה פניי: הן וכי מיכי דלענין עורי מוח סקרות קודם מיה לפני עני טעס סונים סקרות קודם למה טעלם סל סרעניי קר סלמה ספי סקרות קודם למה מיה למקיים צנו לצנו צנו וציני לצנו. מצניו סלמו וסאל קרעניו לצנו נקיס רייל דסורסל דלעלה נקיס ומעיל סממע דסיה לסאל קרעניו לעלי סכא:

שאלה עתה

למאמרו כדמרכיזים

עד כמה דורות נמשך הזכות של נכד

הרב שלו' יחזקאל שרנא
רובין-הלברשטאם

האמיר מטשעשינוב, ברקלין נ. י.
גשאלתי מירשי איש חסיד גביר ונדבן שהוא זכותו היו ממעריצי גזע צדיק מפורסם מפולניא שנפטר עוד לפני מאה שנה, והניח אחריו שושילתא דדהבא ונהגו אחריו בניו ונכדיו וניניו משפחה מסונפת והיו ביניהם אדמור"ם מפורסמים, וגם היו ביניהם אדמור"ם מקומיים שאנ"ש ומעריצי אבותיהם החזיקו אותם שיוכלו לישב באהלה של תורה וחסידות ולהפיץ דרך אבותיהם ברבים, בעוה"ר, רובא דרובא נהרגו בימי השואה על קידוש השם, הי"ד, ובחסדי ד' ענפים כודדים מהם נשארו לפליטה, וגם בפה נהגים נשיאותם ומרביצים תורה וחסידות, והמנוח עזר להם הרבה, והניח אחריו עזבון לצדקה וחסד ובצוואתו כתב לתת לנכדי הצדיק ראש משפחתם ז"ל סכום ידוע, ולא פירש שמותם.

ועתה הם שואלים מי זכאים ליהנות מהירושה, אם רק אדמור"ם ורבנים ויושבי אהל, או כל נכדיה, אפילו סוחרים ובעלי מלאכות שהנהיגו באחרונה לכנות עצמם בשם אדמור"ם ורבנים, וגם לקבל מתנות מבני אדם, כן עומדת השאלה אם כוונתו רק על הנכדים שהם בן אחר בן מן הצדיק ראש המשפחה, לא מהבנות, ואם רק במדינותינו מקום שגר הנדבן, או כוונתו גם על הנמצאים בשאר מדינות וביחוד בארץ ישראל, השאלה האחרונה והעיקרית עד כמה דורות נפרש כוונתו לתת לנכדי הצדיק, אם רק עד דור שלישי ורביעי או אפילו רחוק מהם.

בנוגע השאלה אם דווקא נכדי הצדיק מהבנים או גם מהבנות עיין בסנהדרין ה' עה"פ בראשית מ"ט, לא יסור שבט מיהודא אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט, ומחוקק מבין רגליו אלא בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים ועיי"ש בתוס' ד"ה דהכא שבט, דראש הגולה מזכרים ונשיא שבאי מנקבות, ויעוין בחולין (צ"ב) עה"פ כי שרית עם אלהים ועם אנשים, א"ר רמו לן שעתידים שני שרים לצאת ממנו ראש הגולה שבבל ונשיא שבאי, עכ"פ מזה אנו רואים שנשיאי א"י המה מבנות של דוד המלך הם חשובים כמו ראשי גליות שבבבל שהם מזכרים, גם מצינו נכד על בת הבן, עה"פ והכרתי לבבל שם ושאר נין ונכד דרשינן נכד זו ושתי שהיתה בת בנו של נבוכדנצר הרשע.

מסכות סנהדרין ה'

בגון אלא דן דיני ממונות ביחודי - והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל מה דן יחודי שאין דן יחודי אלא אחד הקב"ה עלה טובה קמיל אלא יטעה והא דתנן בגון אלא סי' היטע כלומר יטול לדון ולא שיהיה דן חי עמי רגיל היה בדיעין ואין לחוש שמה יטעה: **רא"י** לא זיל עלי - פירש בקונטרס ואי לא בגון דתנן ליה דינת לן דין הורה וקשה דאם כן מאי רייק מהכא דהא אשילו לא נזכר וסביר עמי מה שפירש עמי וישלם מביטו כדמכח לקמן (ד' ו.) דפריך לרבי אבהו מן חת הדין ומתיק לה בדקבלה עיניה ובשאלת מומחה איירי דהא קתני שפא ואם היה מומחה? לרביש פטור לך כדלעיל לא דלך קבלוך עלייהו כלל: **דרבנא** שבת והתם מחוקק - משמע דשבט עדיף והא דתנן כפרק מקום שטהנו (בבב"ב דף נ"ג.) אכל "מבבל לא"י כיון דתנן כייפינן לה עבדין סווייהו" (ולאמר רבינו חס דה"מ במילתא דלחפור והתיר דני ח"י תמימי טפי "דלוידיא דא"י מהתים כדלמך הא דלוידיא מחוקק שמלמדין תורה ברבים אכל לענין העקטת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני ככל דלויקרו שבט שרודין את העם כחוקק והייט עממא משום דרלש גולה מזכרים ונשיא שבאי מתקטת כדלמך כ"י חייא היה כולקמן אכל רבה ב"ב חנה דבטלי הש"ס היה בימי ר' יוחנן וכן בטו של מאה להכי קאמר בר בר יוחנן דאם אביו בר מאה ולא יתכן כדלמך טהמכר את השפיעה (ב"ב דף נ"ד.) כל בר מאה סוכא: **נכיימנא** רשות מאבא מרי ולאבא מרי מרי עול רשות מרי דמי שיש לו רשות יטול ליתן רשות כענין שמליט (לקמן דף י"ג.) לענין דני קאבוח דמי שהא סוף יטול לכאן והייב ליה רשותא למיך דני קאבוח כדלמך (ע"י) ברס זכר איתו האיס לטוב שאלמלא הא בטול דני קאבוח ואש"פ שהלכך רבי חייל לטובל רשות מרי כשניל רבה בר מאה ורב שמת בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אכל לין סברא לומר דרבה בר הגל היה בימי רבי: **א"י** רשוא רבי הוא דכתב ליה רבי ליהב סי בר חנה כשירד לבבל ויהא דין יחודי כבודת וכתב ליה ר' (לרבינו) ליה ר' דין יחודי אכל כבודת שפסח ויהא רב מן פסחין פני ויהא ש"י מוטא דלא דני אש"פ ואבירי כי האי נזכר שרא רב ויהא ארו למישרא סתם עובד *

מכנ רבוט פ"ל דמ"ח חייב לכבודו כמו שאר זקנים חשובים כדפרישית דמלאמר גס
 ראה אלמא סמכו במתקנת לכבוד אבי: **כתב** מהר"ק בשורש ל' שגראה שאין
 בן הבן חייב בכבוד זקנו שהרי לא מצינו בשום מקום שיתחייב ונ"ל
 דאישתמיטתיה הויא דבראשית רבה על ויוצא זכאים לאלהי אביו ונחקר' יומאן אמר
 שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו וכן פירש"י בחומש משמע להדיא דחייב
 לכבודו ותו דהרי למדו מחדש שומר טוב דחייב לכבוד חמיו והסברא נוחת שחייב
 יותר בכבוד זקנו מכבוד חמיו שהרי זקנו נקרא אביו נקורה כדכתיב אבי ה' אלהי
 אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב וגו'. ומה שכתב מהר"ק מדמכשר
 מר ברבי דרב אשי בן הדין להעיד לזקנו אלמא דבני בניס אינם כבדים אלא לענין
 פריה ורביה וה"ה דאינן כבדים לענין כבוד אבין זה ראה כלל לפי ע"ד דודאי לענין
 עדות גלי לן קרא לא יומתו אבות על בניס וגו' בניס דוקא ולא בני בניס ויול
 בחד טעמא דאחשליב דרא אנל לענין כבוד אבית אבין אבין אבין אבין אבין אבין
 מרבינן אפילו בעל אמו ואשת אביו ואפילו אמו הגדול כל שכן אביו אביו
 דהוא נקרא אבין ממז כדפרישית וכתו שכתב אשר התהלכו אבותי לפני
 אברהם ויצחק וגומר ותו כיון דזקנו חייב ללמדו תורה כדאיתא פרק קמא
 דקידושין היאך סלקא אדעתיה דהוא נחשב לו לבן ללמדו תורה והוא אינו נחשב
 לו לאב לענין כבוד ותו דעיקר טעם הכבוד שהשווה כבוד אב ואם לכבוד המקום
 הוא חשוב נ' שותפין כמו שנתבאר בתחלת סימן זה א"כ מטעם זה גם אביו אביו
 בכלל השותפות ותו דהתוספות בריש יבמות כתבו דאפי"ן דלענין עדות מאן דמכשר
 באבא דאבא פסול בנן אחי ע"כ לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאשת אב
 שהבן כרעיה דאבא הוא דקחשיב ביה ובס ביה קרובי עצמו טפי מאחותו ע"ש
 בדף ג' וא"כ ה"ל לענין כבוד איכא למימר דכרעיה דאבא היא ואינו דומה
 לעדות על כן נראה דבר ברור דחייב בכבודו אלא שכבוד אביו קודם וכדמשמע
 בב"ר שהבאתי וכן פסק הרב בהנהגות ש"ע והכי נקטינן ולפ"ז נראה ודאי דאם
 אין לו לאב ולבן ויש לבן הבן כיופינן ליה לבן הבן ליתן לו כפי אשר יכול כ"ל:

קיה נתבקשתי מהסן מוכה אלהים ומעוה הכיני
 בנפשים כפי אשר הנקרא אגטיל
 סיחמנר לתוה לו דעתי אם אפשר שכן כמו יול לומר לו
 קדיש אמר טוטו ממאד שטול גדלו בנייתו והשכיר לו רבי
 והכילו להיי עו"ב. ואמרתו לו קן וביקב מעני לכרות לו
 נכתב כזי שיהיה לכן כמו לראיה בכל מקום אשר ילך. והנס
 בלחי למלכות רעו והנס גלי וממורסם נחשונה מהר"ק
 שכתב כן כהדיא שיוכל לומר קדיש כמקושו ואף במקום שאר
 אכלים כעבדים על אביהם ועל אמה ית לו חלק ואין
 הולכים כזם אחר כעובד כדאיתא בסס נחשונתיו. ואי
 בלחי לכוסוף על דבריו כי מהר"ק כתב שם שלא מלימ
 שכן פנ חייב בכבוד אביו ואין כדחיק קלה כהסלה
 שכן פנ כחאר יהשכ ולא כן כחא עפדי דברי אמרו בעדרש
 וזכה יעקב זכמים לאלהי אביו יתקן ולא להלחי אביו אביו
 נחייב הוים בכבוד אביו יוסר מכבודו אביו אביו וכן פנ
 רש"י פרשת ויגש. ומדקאמר יוסר מכבודו אביו אביו משמע
 דשיב בכבודו דבלתי כפי לא שייך למישר יוסר וכו' למימר
 לנו חייב בכבוד אביו ולא בכבוד אביו אביו והוא מבוחר
 מלה שלא כדברי מהר"ק. כ"ש דכתיב אשר אר"ל גדל הירחם
 תוך ביתו והאמו נמשכה כסודרין פרק כהן גדול כל סמגל
 יוסם בתוך ביתו כחלו ילדו וגמרו שם מפתוקים רכנס
 וכ"ש שהכילו לחיי עו"ב ששכר לו רבי. ללמדו והאמו דכבוד
 רבו כחא קודם לכבוד אביו שזם מביאו לחיי עו"ב וס
 מביאו לחיי"ב כ"ש ככתב אשר דתלוו וחימכו כיה שכן
 כמו ולא הקשיר שבה יגיד קדיש במימ כי יוסר חייב בכבוד
 אביו ולאמו מכבוד אביו אביו, ות"ס) משום שאמרו פ"ק
 דסנהדרין דמלוה לכזוב נס שלא יהא נראה זה כדבר חדש
 איהו הדבר על טעמא מהר"ק שכן פנ יוסר מעם אמה
 וכמניד על אביו ולאמו יוסר נ' טעמים כן יהיה לז' כבן
 כמו יוסר כחא פנח אמה ויהא לו חלק אחר בקדיש והאכל
 עלי אביו ולאמו נ' חלקים ויאמר כ"ס ובה לא יהיה דבר חדש
 כי יוסר בניסם כדאמרוס אשר לפניו כמבואר בדברי מהר"ק.
 וחיים ושלום לגב ישראל: האוס משוח איטילש סקראקא:

זית יוסף רמ"א ענין רמ"א

יען מדלקט העדרת ורש"י קחם לאלרי אביו יתחן
 חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אביו ולא נקט מכאן
 שחייב אדם כן כדלכזי של רש"י בעקבותיה להרי' ונשמע שזה
 ידוע מתק"ל שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד הזקן
 ולכחו מחסרון הבקיאיות לא נדע איזה מקום בינה והדעת
 מברעת שאדם מחייב בכבוד זקנו מדקיי"ל דליתו מחויב
 ללמדו תורה ועיין בהרמב"ם פ"א מהל' ח"ת למה לא יהי
 איהו מחייב בכבודו לכן אין לזוז מפשר שעשו מהר"ק והרמ"א
 בחשונה שכן יוסר קדיש א' ואבל על אב ואם יאמר
 ב' קדישים וככה חוזר חלילה בין לענין קדיש החפלה ובין
 לענין הקדיש של התומורים וסיד היחוד בלוחם שמיני חמיד
 השליש על בן הבן זמני עלישים. על אכל מאב ואם ובתקום
 שאין אכל. על אב ואם. ויש בן. הבן שאמר קדיש על זקנו
 ויש אחר שאמר בעבור אחר מקרוביו לן שהוא משכר. לומר
 קדיש בשביל אחר ועיין אלי' זרבל פומן קל"ב יתחבן. לבן שני
 חלקים ואחר חלק א' ויש להדבר בזה כמה פרטים אים אחר
 אומר בשביל זקנו ואחר אומר בשביל חמיו כן אחר בשביל אחיו
 הגדול ואחר בשביל זקנו עו' חמיו וכי"ב במה נחשי אלא שאין

ענין רמ"א
 קדיש

תפילת היום שבת לקראת חג החנוכה

וְנִרְאָה דָּל כֵּן וְדוֹקָא כּוֹמֵינֵי בְּמִנְיֵינוּ שְׂכַל אֶחָד כִּיִּה דִר בְּחֻקִּים אֲבוֹתָיו וְקִבְלָת הַבְּטוּחַ כִּיִּה חוֹק מִטּוֹר שְׂכַל כָּל מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח לְהַתְנַחֵם בְּדָרְךְ שְׂדֵרְכּוֹ אֲטוּחֵי וּכְמִתְלַחֵם בְּכַחוֹב שְׂכַל אֲנִיךְ וַיִּנְדֵּךְ כֹּזֵה כִּיִּיט יִכְלִים לְעַמְּךָ שְׂכַל מִלְחַמַּת מִלְחַמַּת הַמִּזְרָח כִּיִּה בְּהִנְבֵּה עַל אֲטוּחֵי הַיְּבֵרִים אֲבָל כַּעַת בְּעֵשֶׂיהּ אֲקַבְּלָת הַבְּטוּחַ בְּחֻקִּים מִתְרוֹסָף מִטּוֹר וְגַם מִטּוֹר אֲשֵׁיִי דִר בְּחֻקִּים מִבְּטוּחֵי וּכְפֻרֵם חוֹתָן שְׂחַרְבִּילֵינָן כְּפֻתָן לְלַהֲוֹד כְּחַב וּלְבֹשֵׁן הַעֲמִים טוֹדָאֵי מְזוּזָה רַבָּה לְלַמְדֵם הוֹמָשׁ וְגַם כִּיִּבְיָוִים וּכְבוֹדֵיהֶם וּמוֹכָרֵי חוֹזֵל בְּעוֹן חֲסִכַת אֲבוֹת וּכְפֻר חֲנוּחַת הַמִּלְחָמָה וְכִדּוּמָה כִּדֵי שִׂחְמָחַת אֲלֻכָּה עֵינָן אֲמוֹנֵיתָנוּ הַקְּדוּשָׁה דְּלֵאֲלִיָּה שְׂכַל כִּיִּסּוּרוֹ לְעַמְּרֵי מִדְּרָד ז' וַיַּעֲבֵרוּ עַל כָּל יְבוּדֵי הַדָּת חִיּוֹ:

עַר מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח פְּנֵי מִשְׁחָה הָאִשָּׁה נִקְנִית פֶּרֶק רֵאשׁוֹן קִדּוּשֵׁי קַרְבֵן הָעֶרְוָה מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח

עַר מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח
 קַמְו
 א. ר. מ. פ. מ.
 מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח
 פְּנֵי מִשְׁחָה
 הָאִשָּׁה נִקְנִית
 פֶּרֶק רֵאשׁוֹן
 קִדּוּשֵׁי
 קַרְבֵן הָעֶרְוָה
 מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח

וְעַד הַיּוֹם לֵבָיִת : נִבְּנָה לוֹ . מִלֵּךְ הַמֶּלֶךְ דָּבִר יוֹם מִזְמוֹת וְכָל יוֹם הֵיךְ הָיָה עַל שְׂעֵדָה מִדֵּי וְהָיָה קְרוֹי חֶבֶר לְתַם כְּדָרְשֵׁינָן וְהָיָה חִיךְ הַלְלוּם לְךָ מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח עַל הַמִּלְחָמָה וְהָיָה כְּבִדָּה : חֲמוֹן הַטֵּיָן . שְׂכַל שִׂיק לֹא יִשָּׁב אֲדָם לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ שִׂיק לְמַכָּה עַד שִׂתְפַלֵּל לֹא יִכְנַם אֲדָם לְתַרְתֵּן וְיָבִי עַד תּוֹרָה אֲחֵר

י"י וְחֶסֶד לְרַם זֶה יוֹכֵחַ * וְאַרְחוּזוֹ אֲרוּחַת תְּמִיד נִתְנָה לוֹ וְגַ' תְּמֵן תְּנִינָן * אֵם הַתְּחִילוֹ אֵין מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח אֵין זֶה הָיָה רַבִּי זְרִיקָן בְּשֵׁם ר' תְּנִינָה מְשִׁיחֵי אִיזוֹרוֹ רַב אֲמַר מְשִׁיחֵי מְנַעְלוּ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי זֶה הָיָה לֵיקָן שְׂמַע פְּרֻשְׁתָּה דְּבַר בְּרִיהַ בְּכָל עֵרֻבֵת שׁוֹבְתָא חַד זְמַן אִינְשֵׁי וְעַל מִכְּחֵי בְרִיקָן רֵימְסִין דְּשִׁיבְרִיא וְהָיָה מִסְּמִיךְ עַל כְּתֻפֵי דְרַבִּי חִייה בַר בַּא אֲנַרְד וְנִפְקָ לֵיה מִן רֵימְסָא מַה הוּא ר' דְּרוּמֵי אֲמַר כֵּךְ הוּא רַבִּי לְעוֹר בַר יוֹסֵי אֲמַר שְׁלִיחַ מְנֵי אֵל רַבִּי חִייה בַר בַּא לֹא כֵן אֲלַפְן רַבִּי אֵם הַתְּחִילוֹ אֵין מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח אֵין חִייה בְּרֵי אֲמַר לֵי חִייה בְּרֵי וְקֵלָה הוּא בְּעֵינֵךְ שְׂכַל מִי שְׂוֵדָא שׁוֹמַע פְּרֻשָׁה מִבְּנֵי בְּנֵי אֵילוֹ הוּא שׁוֹמְעָה מִדְּרֵי סִינֵי סִינֵי * וְהוֹדְעָתֶם לְבִינֵךְ וְלְבִנֵי בִינֵךְ וְגַ' יוֹם אֲשֵׁר עֲמַרְתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב כִּיִּם אֲשֵׁר עֲמַרְתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב רַבִּי חֻקִּיהַ בַר יְרֵמְיָה רַבִּי חִייה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן * אֵם יִכּוֹל אֵת לְשַׁלְשֵׁל שְׂמַעְתָּה עַד מִשְׁחָה שְׁלֻשְׁלָה וְאֵם לֹא תִפְרֹשׁ אִו רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן אִו אֲתֵרוֹן אֲתֵרוֹן גִּירוֹל אֲמַר כָּל הָאֲמַר שְׂמַעְתָּה מִשֵּׁם אֲמַרְתָּ

וְעַד הַיּוֹם לֵבָיִת : נִבְּנָה לוֹ . מִלֵּךְ הַמֶּלֶךְ דָּבִר יוֹם מִזְמוֹת וְכָל יוֹם הֵיךְ הָיָה עַל שְׂעֵדָה מִדֵּי וְהָיָה קְרוֹי חֶבֶר לְתַם כְּדָרְשֵׁינָן וְהָיָה חִיךְ הַלְלוּם לְךָ מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח עַל הַמִּלְחָמָה וְהָיָה כְּבִדָּה : חֲמוֹן הַטֵּיָן . שְׂכַל שִׂיק לֹא יִשָּׁב אֲדָם לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ שִׂיק לְמַכָּה עַד שִׂתְפַלֵּל לֹא יִכְנַם אֲדָם לְתַרְתֵּן וְיָבִי עַד תּוֹרָה אֲחֵר

מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח פְּנֵי מִשְׁחָה הָאִשָּׁה נִקְנִית פֶּרֶק רֵאשׁוֹן קִדּוּשֵׁי קַרְבֵן הָעֶרְוָה מַעֲרָבֵי הַמִּזְרָח

